

SUOMEN KOULU- JA OPPILAITOSKIRJASTOT

Olimme yllättyneitä siitä, kuinka niukan resurssin useimmat koulukirjastot tarjosivat tiedon etsinnän ja itsenäisen opiskelun tarpeisiin. Niissäkin kouluissa, joissa oli erityinen kirjastotila, valikoima oli erittäin suppea ja yleensä hyvin vanha. Monet rehtorit kommentoivat tätä selittämällä kirjojen olevan hyvin kalliita. Kouluilla ei myöskään näyttänyt olevan erityisiä kirjaston- tai aineistonhoitajia eikä mitään systemaattista hankintajärjestelmää. Meille vakuutettiin, että Suomessa käytetään hyvin in paljon yleisten kirjastojen palveluja, minkä satunnaiset käyntimme paikallisissa kirjastoissa vahvistivatkin. Joka tapauksessa, mikäli halutaan siirtyä kohti yksilöllisempää -ja itsenäisempää opiskelua, sen perusedellytyksenä t~ näyttäisi olevan riittävät kirjastopalvelut sekä opettajat, joilla on ainakin auttavat tiedot käytettävissä olevista materiaaleista ja niiden hakumahdollisuuksista. (Arviointiraportti, 1996.)

1. OPPILAITOSKIRJASTOT JA KOULUKIRJASTOT TILANNE SUOMESSA VUONNA 1998

Koulujen ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden tietohuolto eli koulukirjastopalvelut eivät virallisesti ole kuuluneet keskushallinnossa kenellekään eivätkä mihinkään Sijaluvulla. Opetushallituksesta lakkautettiin 1990-luvun alussa ainoa maamme koulukirjastojen ylitarkastajan virka. Ammatillisten oppilaitosten kirjastot ovat aina toimineet ilman strategista tietohuoltopoliittista ohjausta, siihen ei ole ollut eikä ole vielääkään nimettyä virkamiestä. Yleissivistävän koulun kirjastojen kehittämisestä vastaa nykyisin muun työnsä ohessa äidinkielen ylitarkastaja.

Koulu- ja oppilaitoskirjastot Suomessa putosivat 1990-luvulla ikään kuin ei-kenenkään-maalle, kahden ministerin, opetusministerin ja kulttuuriministerin toimivallan väliin. Kirjastopolitiikka valti-onhallinnon virkamiehet ja Suomen kirjastoseura keskittyivät yleisiin kirjastoihin. Sivutoimisesti opettajavetoisesti hoidetuissa koulu- ja oppilaitoskirjastoissa ei ole tietohuollon strategista ymmärrystä tai osaamista, muutaman tunnin viikottainen työaika kuluu kirjastorutiineihin. Kuntien taloudellinen lama leikkasi pois monia koulukirjastoja, koska niitä ei pidetty välttämättöminä. Koulujen sisällä on ollut pyrkimyksiä koulukirjastojen kuntoon saattamisesta, mutta hallinnollinen työnjako on vaikeuttanut kehitystyötä.

Koulutus- ja kirjastopolitiittisen linjauksen mukaan toteutettu yleisten kirjastojen ja koulujen yhteistyö on ollut vaihtelevaa, mutta valtaosin perinteistä eri puolilla Suomea: Koululaiset ovat tutustuneet kirjastoon ja saaneet lainajakortin. Luokkakäynneillä on harvoin ollut yhteyttä opiskeltaviin sisältöihin, lähinnä vierailu on ollut kirjaston tilojen, kokoelmien sekä näyttöluettelon esittelyä. Kehittämisprojekteilla on ollut vaikutusta lähinnä projektin keston ajan.

Yleiset kirjastot ja kaikille avoimet korkeakoulukirjastot ovat hoitaneet koulu- ja oppilaitoskirjastojen tehtäviä. Kenelläkään ei ole ajantasaista tietoa koulu- ja oppilaitoskirjastojen tilanteesta, sillä viimeisin valtakunnallinen kyselyyn perustuva kartoitus yleissivistävän koulun kirjastoista on vuodelta 1980 ja ammatillisten koulujen kirjastoista vuodelta 1992. Ne heijastavat myös nykyisyyttä:

1. Koulun tai oppilaitoksen kirjasto on yleensä vähän käytetty kokoelma vanhoja kirjoja tai kirjasarjoja. Kirjamakasiinilla on vähän yhteyttä siihen, mitä koulussa opetetaan.
2. Mikäli koulussa tai oppilaitoksessa yleensä on kirjasto, sen hoidosta vastaa 1-5 viikkotunnin palkkauksella joko peruskoulussa tai lukiossa opettaja tai ammatillisella puolella opettaja tai kanslisti. Kirjastonhoitajan tehtävänä on hankkia opettajien ehdottamat uudet kirjat ja yrittää pitää kokoelma järjestyksessä. Kirjastonhoidosta vastaavalla on harvoin näkemystä koulun kirjaston merkityksestä. Näkemyksen lisäksi puuttuu osaamista: sekä opettajien että kirjastonhoitajien koulutuksesta puuttuu pedagoginen koulukirjastoajattelu.

3. Ammatillisissa oppilaitoksissa kirjasto on usein vain opettajien käsikirjasto, jonka käyttö ei ole sallittu opiskelijoille. Peruskouluissa luokkakirjastot korvaavat koulun yhteistä kirjastoa.
4. Pienten kaukaisten koulukirjastojen ylläpito on kallista. Silti 5 000-50 000 markan vuotuisista koulukirjastohankinnoista kertyy, vähitellen mittavaja vähän käytetty investointi, koska kunnissa ei ole koordinoitua koulukirjastojen aineistopolitiikkaa. vaan jokainen koulu tai oppilaitos vastaa itse hankinnoistaan.
5. Koulun tai oppilaitoksen kirjaston kokoelmat on usein luetteloitu omaan kotitekoiseen kortistohjelmaan tai kartuntavihkoon omien sääntöjen mukaisesti. Vain harvoissa kaupungeissa tai kunnissa (esim. Jyväskylässä) peruskoulujen kirjastokokoelmat on luetteloitu kaupunginkirjaston tietokantaan. Koulukirjaston materiaali ei siten ole riittävästi tiedossa edes omassa koulussa.
6. Koska koulun tai oppilaitoksen kirjastolla harvoin on hyllyjen lisäksi muina omaa tilaa tai tilaton otettu muuhun opetukseen. koulun kirjaston tietotekniikkavarustus on olematon Mikrot tai Internet-yhteydet koulun kirjastosta ulospäin ovat harvinaisia. ATK-luokat ovat korvanneet koulun kirjastot. Muissa kirjastoissa yleisesti käytettävät tiedonhaun apuvälineet. tietokannat. romput ja Internet. ovat kouluissa yleensä ATK-opettajan osaamisaluetta.
7. Koulujen ja oppilaitosten kirjastoilla on koulun sisällä alhainen status. Koulujen kirjastot ovat tukipalveluja, joiden suunnitelmallista kehittämistä ei pidetä tarpeellisena. Niitä on harvoin mainittu vuosikertomuksessa. Toiminnan arviointi on ollut budjetin toteutumisen arviointia
8. 1990-luvun kuluessa koulujen ja oppilaitosten kirjastojen kehittämispaineet ovat kouluissa kasvaneet. sillä koulun kirjasto on uuden opetussuunnitelman toteuttamiselle välttämätön. Painopisteen muutos opettamista oppimiseen. koulutyön sisäinen uudistus ei voi toteutua. ellei ole olemassa oppimisen resurssia, uutta koulukirjastoa. Toisaalta vasta koulujen pedagoginen uusiutuminen saa aikaan tarpeen kehittää kirjasto- ja tietopalveluita. Koulujen tietoyhteiskuntahankkeet ovat parantaneet koulujen ja oppilaitosten ATK -luokkien tietoteknistä varustusta, mutta koulukirjastot ovat säilyneet kirjamakasiineina.
9. Ammattikorkeakouluissa kirjasto- ja tietopalveluita kehitetty voimakkaasti 1990-luvulla koska ammattikorkeakoulun vakinaistamisen eräänä ehtona on kirjasto- ja tietopalvelun taso. Niinpä Suomeen on syntynyt muutamassa vuodessa lähes 140 ammattikorkeakoulun kirjastoyksikköä, oppilaitosten muuttuvan pedagogiikan, mutta myös ulkoisen paineen vuoksi koulujen kirjasto- ja informaatiopalvelun toiminta-ajatukseksi voidaan nähdä oppimisen, opetuksen, tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukeminen sekä aktiiviseen ja itsenäiseen työskentelyyn innostaminen. Kirjasto- ja informaatiotoimintojen merkitystä korostaa opiskelumenetelmissä tapahtuva siirtyminen entistä itsenäisempiin työskentelytapoihin. " (Opetusministeriö. 1997.)
10. Samantyyppistä strategiaa toivoisi oppilaitosten ja koulujen kirjastoillekin
11. Yleisiä ja tieteellisiä kirjastoja tulee ja voi hyödyntää yhteistyökumppaneina ja ostopalveluja tuottavina organisaatioina. mutta niille ei kuitenkaan voida yksin säilyttää vastuuta uudistuvien opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien edellyttämästä elinikäisen oppimisen taitojen ja tiedonhallintataitojen kehittämisestä.
12. Mikäli koulujen ja oppilaitosten kirjastotilanne säilyy ennallaan, on vaarana. että:
  - uuslukutaidottomuus lisääntyy
  - koululaiset ja opiskelijat, ensi vuosituhaten päättäjät, jäävät Suomessa vaille riittävää tiedonhaun strategioiden tuntemusta ja vaille riittäviä tietokantojen sisällöllisen käytön taitoja
  - voimistuu se uhkakuva. jonka mukaan informaatioyhteiskunta jakaa kansalaiset niihin. jotka osaavat ja pystyvät hankkimaan ja käyttämään

monipuolisesti uusinta tietoa ja niihin, joilta puuttuu tiedonhallintataidot. tietoyhteiskunnan osallisuus.

Tein syksyllä 1997 kyselyn pääkaupunkiseudun, Lahden ja Tampereen suomenkielisille lukioiden kirjastoista. Tutkimus oli osa IFLA:n ja IASL:n (kansainvälisen koulukirjastoyhdistyksen) rahoittama kansainvälistä projektia Principals and school librarians working within an information literate school community. Suomen osuus paljasti, että omassa talossa sijaitsevaa omaa kirjastoa pidettiin tärkeänä oppimiselle, vaikka tilat olivat ahtaat ja resurssit niukat.

2. MITKÄ TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET RAIVAAVAT TILAA OPPILAITOSTEN KIRJASTOILLE?

2.1. EUROOPAN UNIONIN JA SUOMEN VALTION KOULUTUKSELLISET TIETOSTRATEGIAT, UNESCON KOULUKIRJASTOMANIFESTI

Länsimaisissa demokratioissa koulun kirjastoa palveluineen pidetään tärkeänä, jotta oppijat sisäistävät demokratian perustana olevan kriittisen ajattelun ja monipuolisen tiedonhankinnan. Koulukirjastoista on tehty poliittisia strategisia korkean tason linjauksia esim. Tanskassa, Ranskassa. Englannissa ja Ruotsissa. Niissä koulukirjastot ovat muuttumassa oppimisympäristön luonteviksi osiksi. Nimityksetkin ovat uusia learning resource center, pedagogisk servicecenter.

Informaatio on tietoyhteiskunnan tai oppimisyhteiskunnan tuotannon resurssi. raaka-aine, josta, yksilöllisen prosessoinnin ja merkityksen antamisen kautta syntyy viisautta ja ymmärrystä. Informaation merkityksen korostumista on esitetty tutkimuksessa, jossa arvioitiin yhteiskuntakehityksen ja koulutuksen tulevaisuusnäkyymiä vuoteen 2017 asti. Väestön koulutustason arvioidaan kasvavan selvästi kaikilla koulutusasteilla. 57 %:lla väestöstä oli vuonna 1990 enintään yleissivistävä koulutus. Vähintään yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden osuuden arvioidaan kasvavan neljästä prosentista 11 prosenttiin. Opiskeluun ja itsensä kehittämiseen käytetään tulevaisuudessa nykyistä enemmän aikaa, sillä osaaminen kasvaa opiskelusta. Innostus uuteen on elinikäisen oppimisen perusta. Yksittäiset faktatiedot vanhenevat mutta tiedon etsinnän taito säilyy. Vain muutos on pysyvää.

Koulukirjaston rooli tietoverkkojen aikakaudella muuttuu olennaisesti. Tietoverkkojen monipuolinen hyödyntäminen edellyttää tiedonhaun strategioiden ymmärrystä ja verkkojen

Työelämän osaamisvaatimukset muuttuvat, sillä työntekijöiden on osattava ratkaista monimutkaisia ongelmia joihin on vaikea tai mahdotonta löytää valmiita vastauksia. Ilkka Niiniluoto kirjoittaa: -- Tässätilanteessa ihmiset tarvitsevat yhä enemmän tietoon liittyviä taitoja kykyä etsiä tietoa oikeista lähteistä. kaivaa esiin tietoa oikeilla kysymyksillä. erottaa tosiasiaväitteet fiktiosta, tunnistaa totet tosiasiaväitteet epätosien joukosta, arvioida kriittisesti tiedon luotettavuutta Yhdistää ja jäsentää eri lähteistä koottuja tiedon palasia, käyttää tietoa rationaalisen harkinnan ja päätöksenteon pohjana. "

Oppimisyhteiskunnan jäsenen ominaisuus on 'information literacy' tiedon lukutaito, metataito, joka käsittää sekä elinikäisen oppimisen että tiedonhallintataitojen soveltamisen. Koulut tai oppilaitokset tukevat nykyisin vain vähän tällaisten kykyjen kehittymistä. Niistä käytetään anglosaksisissa maissa nimitystä tiedonhallintataidot (informaation skills). Ne ovat enemmän kuin kirjaston käytön tai pelkän tiedonhankinnan taitoja. Tiedonhallintataidot käsittävät sekä tiedon hankinnan, tiedon käytön että tiedon arvioinnin prosessuaaliset taidot. Opiskelijan ohjaaminen tiedonhallintataitoihin on luonteva osa kirjastojen toimintaa, sillä kirjastoammatillisuuden ytimeenhän kuuluvat tiedon

hankinnan strategiat, tiedonlähteiden paikannus ja valinta, tiedon organisointi ja käyttö sekä tiedon luotettavuuden ja oikeellisuuden arviointi. Kun painopiste koulussa muuttuu opettamisesta oppimisen tukemiseksi, opiskelijan ja koululaisen tiedon hankinnan ja tiedon prosessoinnin taidot joutuvat koetukselle. Kun opiskelijoiden ohjaus tiedon käsittelyssä korostuu, tarvitaan tukea myös opettajille ja kirjastonhoitajille.

Euroopan unionin tasolla on ennakoitu tietoyhteiskuntaa ja osaamisyhteiskuntaa. Euroopan Unionin **Valkoinen kirja koulutuksesta** linjaa "uusien tietojen hankkimiseen kannustamisen" yhdeksi oppimisyhteiskunnan rakentamisen viidestä keskeisestä tavoitteesta. Oppimisessa nähdään neljä ulottuvuutta:

- tietämään oppiminen
- oppimaan oppiminen
- tekemään oppiminen
- olemaan oppiminen, joka tarkoittaa kykyä kehittää itseään kokonaisvaltaisesti persoonallisuutena ja yksilönä sekä vastuunottoa siitä, että kehitys on käynnissä jatkuvasti.

Morganin tietoyhteiskuntaa, kulttuuria ja koulutusta käsittelevässä raportissa lokakuulta 1996 kiinnitetään huomiota eurooppalaisen koulujärjestelmän perinteiseen heikkouteen. oppijoiden riittämättömään rohkaisuun itsenäiseen tiedonhankintaan sekä hankitun tiedon kriittiseen arviointiin ja käyttöön. Informaatioteknologia monipuolistaa itsenäisen tiedonhankinnan tapoja ja mahdollisuuksia. Nuoria kiinnostavana välineenä se voi lisätä niiden opiskelijoiden innostusta, jotka muuten eivät ole innostuneita itsenäisen opiskelun edellyttämään aktiiviseen tiedonhankintaan. Kouluilla ja kirjastoilla on raportin mukaan keskeinen rooli paitsi turvattaessa kaikille uuden teknologian käyttömahdollisuuksia, myös uuden teknologian avulla hankitun tiedon kriittisen arvioinnin ja käytön tukemisessa joka koulutusasteella.

Suomalaisessa koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa (1995) korostetaan koulujen ja kirjastojen merkitystä tietoyhteiskuntataitojen luomisessa. Asiakirjassa painotetaan kaikilla koulutuksen aloilla tiedonhankinnan, tiedonhallinnan, viestinnän ja tietotekniikan perustaitojen vahvistamista. Myös koulutussuunnittelun neuvottelukunnan II osamietinnössä Elinikäinen oppiminen tietoyhteiskunnassa (1996) korostuu koko oppimis- ja koulutusjärjestelmän merkitys elinikäisen oppimisen tukijana, itsenäisten opiskelu-, tiedonhankinta- ja tiedonkäsittelyn taitojen vahvistajana.

Teoksessa Bitit ja pedagogiikka arvioidaan tietoyhteiskuntastrategioiden toteutumista ja nostetaan kirjaston kehittäminen mediateekiksi tärkeäksi strategiseksi kehittämiskohteeksi: "Oppilaitoskirjaston pitäisi olla nykyäsitäytksen mukaan koulun sydän. Valitettavasti sydän kaipaava voimakasta elvytystä lähes kaikkialla: hyvin toimivia opilaitoskirjastoja löytyy ainoastaan korkeakoulutasolla. Yleisen kirjaston mahdollisuudet palvella kouluja ovat myös aivan liian rajalliset niissäkin tapauksissa, missä kirjasto on piipahtamisetäisyydellä. - Oppilaitoksissa pitää tavoitella ratkaisuja, joissa osa laitteista sijoitellaan siten, että ne mahdollistavat itsenäisen työskentelyn ja pienryhmätyöskentelyn ja että muu lähdemateriaali on kätevästi lähellä. Kirjasto sopii tähän tarkoitukseen erittäin hyvin. Koulukirjastonhoitajan rooli muuttuu tällöin perusteellisesti entisestä lainauspäivystäjäkortistoihoitaja-muovittajastatutor-infon-naatikoksi. Kustannusten lisäspaine kohdentuu silloin etupäässä henkilöstökuluihin."

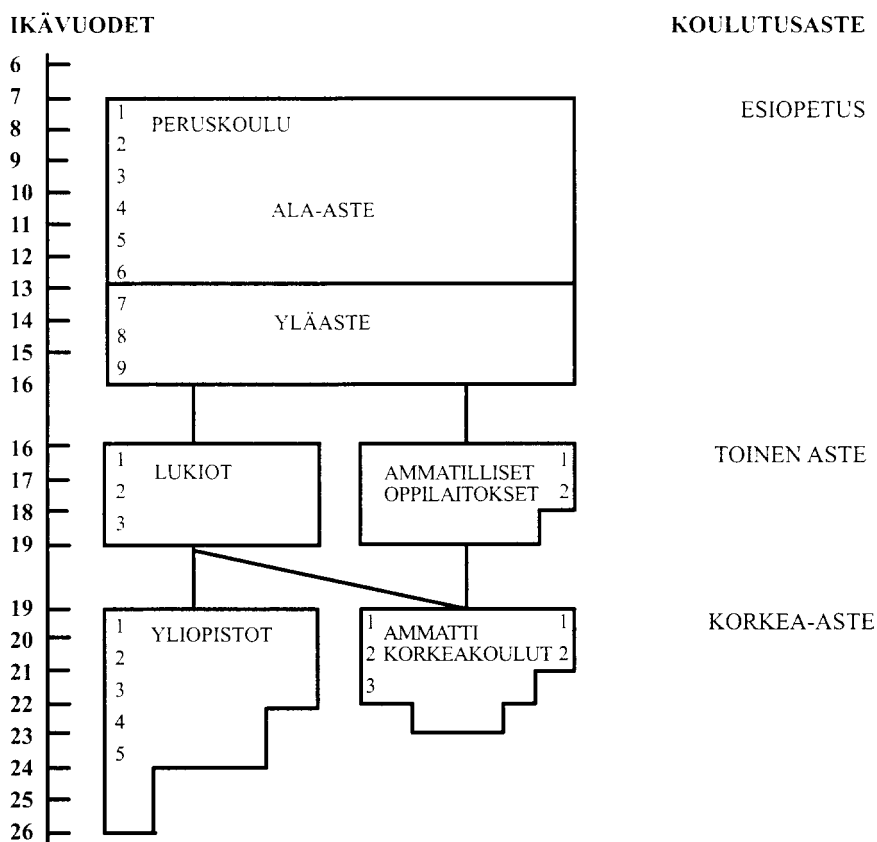
Unescossa valmistellaan parhaillaan koulukirjastomanifestia, jonka viimeisin luonnos jaettiin kommentoitavaksi kansainvälisen kirjastojärjestöjen yhdistyksen IFLA:n kokouksessa elokuussa 1998. Yleisten kirjastojen manifestin tyyppinen koulukirjastomanifesti tulee perustumaan mm. Lasten oikeuksien julistukseen ja Unescon raporttiin Leaming : The Treasure Within Koulukirjastomanifesti korostaa kansainvälisellä ja kansallisella tasolla koulukirjastojen tärkeyttä opetukselle ja oppimiselle, koulukirjastojen tehtäviä ja verkostoitumista sekä kouluun että ympäröivään yhteiskuntaan.

2.2. SUOMEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄN, OPETUKSEN JA OPPIMISEN MUUTOKSET

"(Oppilaitoksissa) avainsanoja ovat itseohjautuvuus ja itsenäinen tiedonhankinta, ongelman ratkaisu- ja yhteistoimintakyky, arviointi ja laatu. Retoriikan, periaatteiden, mietintöjen ja toimikuntien tasolla on saatu paljon aikaan. Uusi tieto- ja oppimiskäsitys, uusi opettajuus uusine työtapoineen on hallussa vähintäänkin sanojen tasolla. Silti tuntuu, että tilanne on vanha ja sama - tietoa on ja tiedetään, mutta osaamisessa on toivomisen varaa. Millä kriteereillä muutoksen voisi osoittaa edes alkaneen? Yksi osoitin on tapa, jolla oppilaitoksen opetuskäytännöt toimivat ja toinen, miten kirjasto on organisoitu osana pedagogisia käytäntöjä." (Poikela, 1996.)

2.2.1. Suomen koulu- ja oppilaitosten suuri uudistus

Suomen koko koulutusjärjestelmä uudistuu sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti. Ammattikorkeakoulut ovat nousseet korkeakouluiksi tiede- ja taidekorkeakoulujen rinnalle. Uusien koululakien kohteena ovat peruskoulu, lukio ja toisen asteen ammatillinen koulutus. Painopisteinä ovat normiohjauksen purku, päätösvallan siirtäminen kouluihin, oppijan yksilöllisyyden tukeminen, alaja yläasteen rajan poistaminen, mahdollisuus yhdistää ammatillisia ja lukio-opintoja (nuorisoasteen koulutuskokeilut) sekä koulutuksen ja oppimisen valtakunnallisen arviointijärjestelmän laatiminen. Kansainvälisyys sekä oppilas- ja opiskelijavaihto lisääntyvät. Koulukirjastotkin on mainittu uudessa koululainsäädännössä pykälätasolla, sillä hyvän oppimisen turvaamiseen, opiskelijoiden oikeuteen saada opiskella, kuuluvat myös koulujen kirjastopalvelut.

Kuva 1: Suomen koulujärjestelmä

2.2.2. Uudet opetusuunnitelmat

Koulut ja oppilaitokset laativat omat, koulukohtaiset opetussuunnitelmat, jotka hyväksytään kuntatasolla. Opetushallitus ohjaa koulutusta muokkaamalla valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet. Koulut profiloituvat ja etsivät aktiivisesti yhteistyökumppaneita. Koulutila on oppijoiden käytössä myös koulutuntien jälkeen ja kesäisin.

Opetussuunnitelmat pohjautuvat tiedonkäsitteeseen, jossa oppimaan oppiminen ja oikeiden kysymysten teon oppiminen on tärkeää. Ymmärretään, että muuallakin kuin koulussa opitaan. ja opitaan muutenkin kuin lukemalla ja istumalla oppitunneilla. Teoriaa ja abstraktia tietoa täydennetään kokemustiedolla. Oppiminen nähdään prosessina, jossa itsenäisyys ja yksilöllinen vastuu korostuvat. Oppiminen on kuin tutkimusprosessi, joka synnyttää sekä uutta ymmärrystä että uutta tietoa. Ongelmaperustainen tutkiva oppiminen sekä etä- ja monimuoto-opiskelu ovatkin jo käytössä. Kontaktiopetuksen määrä vähenee. Noin puolet opiskelijan ryöstä on esimerkiksi ammattikorkeakoulussa itsenäistä työskentelyä. Tuon ajan tehokas käyttö vaikuttaa olennaisesti oppimisen laatuun ja oppimissaavutuksiin.

Tutkiva oppiminen edellyttää, että on, mitä tutkia. Tällöin koulukirjasto resursseineen nousee keskeiseksi, ei ainoastaan paikkana ja tiedonlähteiden varastona vaan oppimisprosessin osana.

Oppimisen arvioinnin tueksi kehitetään monipuolista arviointijärjestelmää, jossa arvioidaan koulutuksen tuloksellisuutta, vaikuttavuutta ja taloudellisuutta. Opiskelijat voivat myös kerätä suorituksiaan salkuiksi, portfolioiksi, jolloin voidaan kerta-arvioinnin sijaan arvioida, kuinka oppimistulokset ovat kehittyneet.

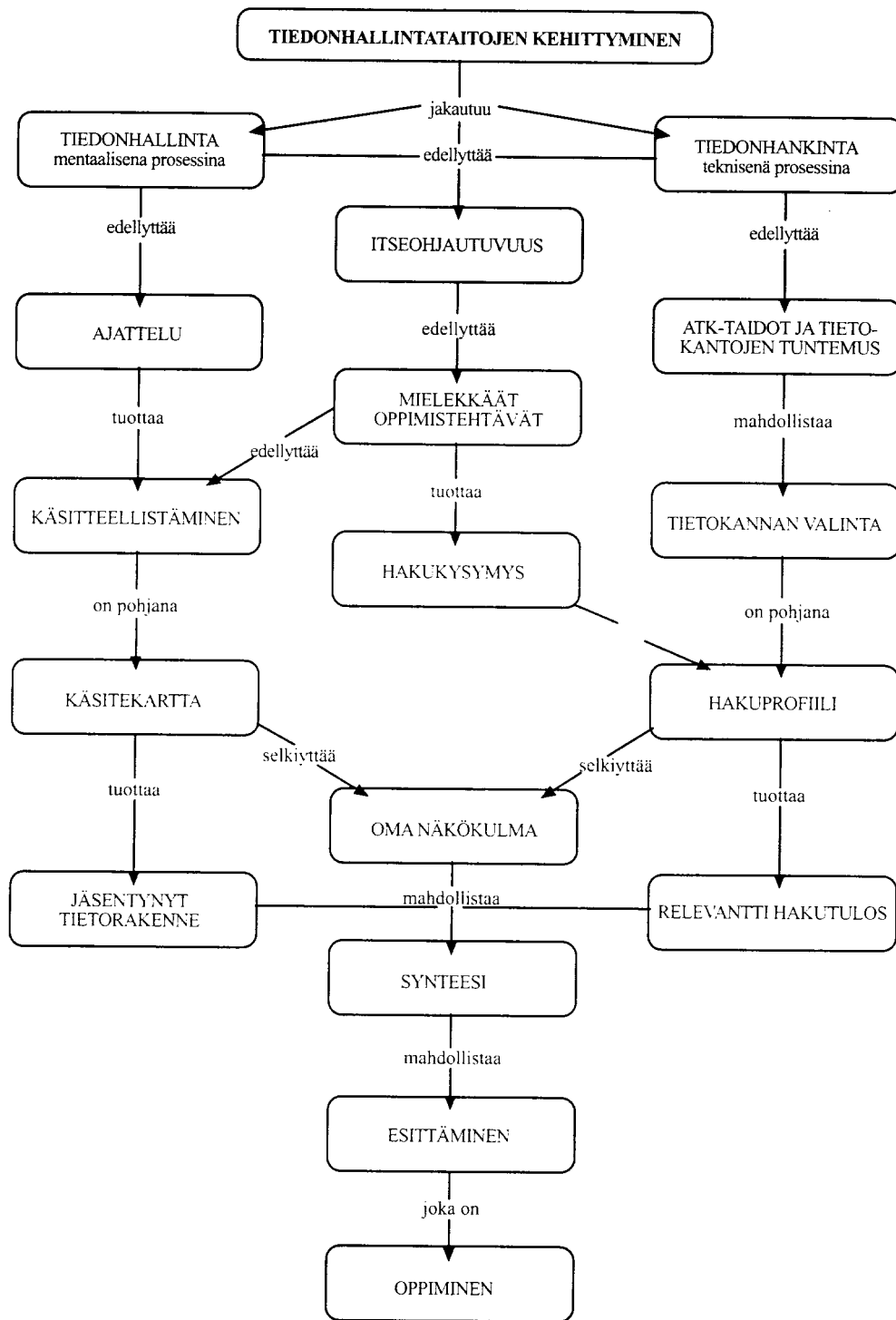
2.2.3. Autoritaarisesta opettamisesta vastuulliseen itsenäiseen ongelmanratkaisuun

Tulevaisuuden opettaja on ennen kaikkea ohjaaja, kanssaoppija ja työjärjestelijä. Opiskelija on aktiivinen tiedon hankkija, tiedon arvioija, tiedon valitsija ja tiedon tuottaja. Itsenäisen työskentelyn tueksi tarvitaan monipuolisia tiedonlähteitä. Ovatko koulut ja oppilaitokset todella oppimiskeskus. joiden ytimenä on kirjaston tarjoama avoin oppimisympäristö? Koulujen laatuprojekteissa otetaan kantaa tietoon, ajankohtaista ja laadukasta informaatiota on löydyttävä koulupäivän aikana läheltä, mieluummin alle puolen kilometrin päästä, eikä bussimatkan takaa.

Opettajat hallitsevat oppiaineensa sisällön syvällisesti. Menetelmällisesti oppikirjojen ja opetuksen välinen suhde muuttuu. moniin kursseihin ei ole eikä niihin tule oppikirjoja. Nykyisin käytössä olevat oppikirjat tukevat opettajakeskeistä opettamista, eivät tiedon etsintää, arviointia ja käsittelyä.

Uusimman tiedon hankinta ja sen käsittely nostavat kirjaston oppimisympäristönä keskeiseksi. Opiskelijan itseohjautuvuus ei kuitenkaan ole synnynnäinen ominaisuus vaan hankittava taito, jonka harjoittamiseen koulukirjasto on oivallinen paikka. Itsenäisen opiskelun tukeminen edellyttää opettajilta kykyä ohjata tiedonlähteiden monipuoliseen käyttöön. Kirjastonhoitajalta puolestaan edellytetään perinteisen kirjastoammatillisen pätevyyden lisäksi valmiuksia oppimisprosessin ymmärtämiseen ja oppijoiden ohjaukseen. Tiimityöskentely ja moniammatillisuus lisääntyvät, ja oppilaitoksen kirjastossa oppimista tukevan tiimin voivat muodostaa oppiaineen opettaja, atk-opettaja ja kirjastonhoitaja.

Oulun ammattikorkeakoulun lehtori Eeva Kurttila-Matero on käsittekartassaan yhdistänyt sekä tiedonhankinnan teknisenä prosessina että tiedonhankinnan mentaalisenä prosessina tiedonhallintataitojen kehittymiseksi, jonka päämääränä on oppiminen. Hän osoittaa yhteydet ja kytkennät. Usein ajatellaan, että tietokantojen käytön tekninen hallinta riittää relevanttiin hakutulokseen, mutta viitelistoista tai Internetin kultajyvistäkin on matkaa oman ajattelun vahvistumiseen.

Kuva 2: Tiedonhallintataidot ja oppiminen

2.3. LUKEMINEN JA INHIMILLINEN KASVU

Jokainen sukupolvi määrittelee lukutaito -käsitteen uudelleen. Tulevaisuudessa ei riitä enää 'tavallinen' taito lukea, vaan uutta ymmärrystä vaativat tietoverkkojen lukutaito, medialukutaito sekä tiedon lukutaito. Äidinkielen oppiaineen nimi muuttuu, ja siihen liittyy myös sisällöllinen muutos. Kouluissa opiskellaan äidinkieltä ja kirjallisuutta. Tämä merkitsee kaunokirjallisuuden ja lukemisen osuuden korostumista.

Lukeminen on yleissivistyksen pohja. 'Lukeneisuus' ja sen osoittimena vivahteikas, havainnollinen ja selkeä äidinkielen käyttö kertoo henkisesti kypsästä ihmisestä. Lukeminen vahvistaa niin lapsen, nuoren kuin aikuisenkin kykyä käyttää omaa tai vierasta kieltä. Lukeminen ruokkii älyä, tunteita ja mielikuvitusta. Kieli on väline kaikkeen ajatteluun, niin käsitteelliseen, analyyttiseen kuin arkiseen tuumailuunkin. se on oppimisen ja kanssakäymisen avain. Kielitaidottomana omaa kieltään osaamattomana. putoaa niin kansalais- kuin tietoyhteiskunnastakin, kielitaidottomuus on syrjäjäytymisuhka. Lukeminen muokkaa myös maailmankuvaa ja mahdollistaa inhimillisen kasvun. Koululainen ja opiskelija voi samaistua lukiessaan toisen ihmisen kokemuksiin ja siten löytää oman sisäisen itsensä.

On havaittu, ettei neljäsosa alle 15-vuotiaista suomalaisista pojista käy lainkaan kirjastossa. Tietonsa he hankkivat Internetistä tai kavereilta kysymällä. Professori David Carrin mukaan kuitenkin kirjasto on paikka, joka mahdollistaa kriittisen ajattelun, sillä se tarjoaa monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti todistusaineistonsa oppijan tutkittavaksi. Kirjasto on ajattelun muutospiste, kun oppijan näkökulma muuttuu tietämisen, rinnastamisen, vertailun, määrittämisen ja yhdistämisen prosessien aikana. Lukutaitoa tarvitaan Carrin mukaan muuhunkin kuin kykyyn lukea sanoja paperilta. Sitä tarvitaan oman elämäntarinan käsittämiseen tekstinä, taitona hahmottaa elämä täynnä tarinoita, vertailuja ja muiden ihmisten vaikutusta.

2.4. TIETOTEKNIIKAN MUUTOKSET

Viestintä- ja tietotekniikka mahdollistaa ajastaja paikasta riippumattoman opiskelun ja aiempaa monipuolisemmat kansainväliset, yhteydet. Juha Hakala ja Kristiina Horinia-Poutanen ovat julkaisseet selvityksen Kirjastot ja tietopalveluverkon toimintaedellytykset ja kehittämistavoitteet, tietotekniikan käyttö kirjastoissa 1997-2000 (<http://linnea.helsinki.fi./skenaario/skenario.html>).

Suomi tietoyhteiskunnaksi -projektissa on kehitetty viestintä- ja tietotekniikan käyttöä opetuksessa. Sähköiset tallenteet, digitaalinen julkaiseminen sekä AV-oppimateriaali lisääntyvät. Opettajat ja opiskelijat hyödyntävät sekä perinteisiä että digitaalista tiedonlähteitä. He haluavat käyttöönsä monentyyppistä paikallista ja kansainvälistä informaatiota sekä nopeaa painettujen elektronisten julkaisujen löytymistä. Kirjasto on pikemminkin väylä tietoon, information gateway, kuin tiedon varasto. Niinpä yleisen kirjaston tietokannan selailu on usein luokahuoneen ensimmäinen avautuminen ulos.

Koulun tai oppilaitoksen kirjastoa pyritään usein kehittämään opiskelijan ja opettajan työtilaksi, jossa on mahdollisuus monipuoliseen, vuorovaikutteiseen työskentelyyn. Suunnitellaanko tietoympäristöä vain sähköisenä verkostona ja oletetaan tarvittavien kirjojen löytyvän kunnan tai muiden oppilaitosten kirjastoista?

2.5. ASIAKAS KESKIÖÖN

Mitä asiakas haluaa tullessaan oppilaitoksen kirjastoon?

- monipuolista ja ajankohtaista **aineistoa** - nopeasti ja helposti itsepalveluna. pois 'varastoajattelusta'
- hyvin rekisteröidyt, helposti löydettävissä olevat kokoelmat

- linkit muualle maailmaan - kaukopalvelumahdollisuus järjestettävä joko omasta kirjastosta tai yhteistyössä yleisen kirjaston kanssa
- monipuolistaja ajankohtaista **informaatiota** - nopeasti ja helposti
- yhden luukun palvelupiste, edellyttää tiimityöskentelyä ja ammattitaitoista henkilökuntaa linkit muualle maailmaan - WWW-sivuille ja CD-ROM-verkkoihin
- monipuolisia ja riittäviä työskentelytiloja ja työvälineitä
- oppilaitoksen kirjasto on oppimisen ja työskentelyn keskus, joka mahdollistaa oppimisen ja opettamisen
- ohjausta sekä tiedonhaun välineiden käytössä että oppimisprosessissa.

2.6. SUOMEN KOULUKIRJASTOYHDISTYKSEN TOIMINTA

Yleisten kirjastojen mahdollisuudet verkostoitua oppilaitoskirjastojen kanssa on kartoitettava, mutta oppilaitokset tai koulut ovat itse vastuussa kirjastopalvelujensa järjestämisestä. Suomen koulukirjastoyhdistys (aikaisemmin Koulukirjastoja hoitavat opettajat) on perustettu vuonna 1997. Se pyrkii vastaamaan pedagogisiin muutossaasteisiin ja toiminnallaan edistämään koulukirjastoidea. Se on julkistanut omat koulukirjastojen kehittämisteesinsä:

- Sivistyskoulun on tarjottava monipuoliset tiedonhankinnan ja -hallinnan, tiedon käsittelyn ja soveltamisen taidot.
- Sivistyskoulu edellyttää näitä taitoja kaikilta työntekijöiltään!
- Koulukirjasto on koulutalon sydänmuuri!
- Kunkin koulukirjaston kehittämissuunnan tulee määräytyä koulun pedagogiikasta käsin.
- Kunnissa on resurssoitava riittävästi koulukirjastojen toimintaa ja niiden kehittämishankkeita.
- Yhteistyö oppilaitoskirjastojen ja yleisten kirjastojen välillä on määriteltävä paikallisesti.
- Koulukirjaston hyvä hoitaminen edellyttää kirjastoammatillista osaamista!
- Sekä opettajille että kirjastonhoitajille on järjestettävä täydennyskoulutusta.
- Kirjastotietous ja kirjasto-osaaminen on lisättävä kaikkien opettajien koulutukseen.
- On luotava hyvin toimivan koulukirjaston kriteerit.

3. UUDEN PEDAGOGISEN KIRJASTON IDEAN KEHITTÄMINEN

Olen tarkastellut koulu- ja oppilaitoskirjastoa oppimisprosessin osana. Suomalaiset koulu- ja oppilaitoskirjastot ovat alkaneet kansainvälisten esikuviansa tavoin ja koulujen sisäisten prosessien osina voimakkaasti kehittyä. Tälle innovatiiviselle, tietotekniikkaan integroituneelle toiminnalle on pyritty löytämään uusi nimi vastaamaan muuttuneita tehtäviä, koska koulukirjasto tuo usein yhä sanana mieleen monistushuoneen viereisen kirjamakasiini -kopin. On perustettu **oppimiskeskuksia, opinpajoja ja mediateekkejä**. Lahdessa on nuorisosaasteen koulutuskokeilujen myötä perustettu lukioihin **tietokeskuksia**.

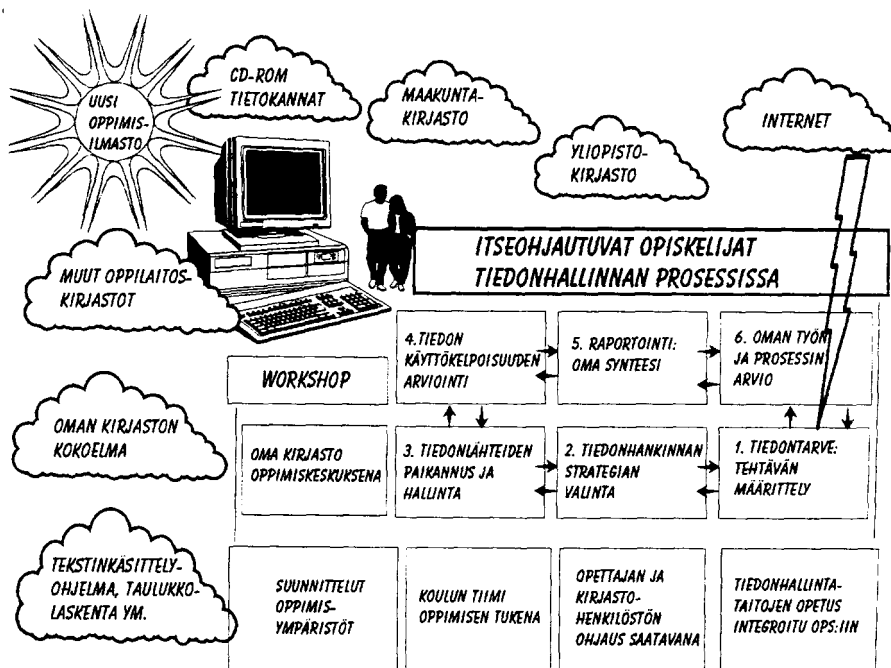
3.1. UUDEN KIRJASTON VISIO, MISSIO JA STRATEGISET TAVOITTEET

Olen hahmotellut Opetusministeriölle laatimassani raportissa Uudesta kirjastosta ammattikorkeakoulun ylpeys niitä arvoja ja tavoitteita, joita ammattikorkeakoulukirjastolla on uutena kirjastona. Uusi kirjasto on väylä, jonka kautta informaatio ja tietoresurssit ovat käytettävissä.

Uuden kirjaston ydin on tietokeskus, jossa on runsaasti työasemia, kokoelmia, opiskelu- ja ryhmätyötiloja sekä oppimisprosessin ohjaukseen ja tukemiseen erikoistunut henkilökunta. Samaa uusi kirjasto -käsitettä voi muokaten soveltaa myös yleissivistävän koulun ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen kirjastoihin.

Olen seuraavassa muokannut ammattikorkeakoulukirjaston tavoitteita oppilaitos- ja koulukirjastotavoitteiksi. Yksittäisen kunnan tai kaupungin tasolla on päätettävä, millaisia oppilaitoskirjastoja ja koulukirjastoja halutaan. Helsingissä on hyväksytty toisen asteen ammatillisten koulujen kirjastojen kehittämislinjaukset. Ohessa kunta/kaupunkikohtaisen linjauksen pohjaksi visio uudesta kirjastosta, missio eli oppilaitoskirjaston olemassa olon oikeus sekä strategiset tavoitteet vision saavuttamiseksi.

Uusi kirjasto = tilat, kokoelmat, tiedon haun ja tiedonhallinnan apuneuvot, linkit maailmalle ja ammattitaitoinen henkilökunta. Uusi kirjasto kannustaa lukemaan ja hankkimaan tietoa!

Missio

Uusi kirjasto tukee koulun/oppilaitoksen päämäärien saavuttamista. Se edistää, avartaa ja aktivoi oppimista ja uudistuvaa opetusta sekä lisää luovuutta, oivallusta ja yrittäjyyttä oppilaitoksensa ja oman aihealueensa tieto-, taito- ja kulttuurikeskuksena.

Uuden pedagogisen kirjaston strategiset tavoitteet

Uudessa oppilaitoskirjastossa on päätettävä, miten henkilökunnan työpanosta käytetään, jotta saavutetaan mahdollisimman hyvä kustannus-laatusuhde. **Perinteinen kirjastotyö** (aineiston valinta, tilaaminen ja saapumisvalvonta, luettelointi, luokitus, lainauskuntoon saattaminen, päivitys lainauksessa, tiedonhaut, kaukopalvelu, karhuaminen ja toiminnan suunnittelu) muodostaa uuden kirjaston perustan, jossa palveluja ostamalla ja verkostoitumalla voidaan saavuttaa todellisia kustannussäästöjä. Oppimista tukevat palvelut (kirjastonkäytön opastus, tiedonhallintataitojen opetus, yhteistyö kehysorganisaation kanssa, opetussuunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen osallistuminen, romppujen ja Internet-tiedonlähteiden opastus, WWW-sivujen osoitteiden kartoitus sekä lukemiseen innostaminen ja uusien palveluiden kehittäminen) ovat koulukohtaisia ja ainutkertaisia. Uudessa kirjastossa tuleekin rutiinitehtävien ylläpidon sijasta ensisijaisesti kehittää niitä palveluita, joita muualta ei saa.

1. Uusi kirjasto nivoutuu yhteistyössä opiskelijoiden, opettajien ja muun henkilökunnan kanssa osaksi oppimisprosessia ja opetusta. Se on sitoutunut ja niveltynyt sekä pedagogisesti että hallinnollisesti oppimiseen.
2. Uuden kirjaston hoitaja opettaa tiiviissä yhteistyössä opettajien kanssa koululaisille ja opiskelijoille oppimisen taitoja ja tiedonhallintataitoja tulevaa elämää varten.
3. Uusi kirjasto tarjoaa käyttäjien tarpeita vastaavia ja niiden muuttumista ennakoivia ajantasaisia, laadukkaita ja monipuolisia kirjasto- ja informaatiopalveluita. Kokoelmansa (fyysiset kirjat, aikakauslehdet ym. materiaali sekä romput ja tietoverkot) puolesta uuden kirjaston on oltava laadukas. Aineiston on oltava saatavilla ja käytettävissä. Uudelle kirjastolle on taattava riittävät määrärahat.
4. Uudella kirjastolla on monipuolisesti koulutettu, monitasoinen ja riittävä henkilöstö. Uudessa kirjastossa panostetaan henkilökunnan asiantuntijuuteen ja koulutautumiseen. Uudessa kirjastossa on asianmukaiset työvälineet ja ammattitaitoa niiden hallitsemiseen.
5. Uusi kirjasto verkostoituu ja luo kansalliset ja kansainväliset yhteydet muihin kirjastoihin päämääriensä saavuttamiseksi.
6. Informaatioteknologiassa uuden kirjaston tulee olla kehityksen kärjessä. Tietotekniikka, tietoliikenneverkot sekä kirjastojärjestelmät mahdollistavat myös myöhemmän kehityksen.
7. Uudessa kirjastossa on oikea laatu-kustannussuhde. Yhteistyömahdollisuudet esim. primaariluetteloinnissa on hyödynnettävä maksimaalisesti.
8. Uuden kirjaston imago on dynaaminen. Se on elinikäiseen tiedonjanoon houkutteleva ongelmaratkaisukeskus.

3.2. YKSITTÄISEN KOULUN TAI OPPILAITOKSEN UUSI KIRJASTO - SUUNNITTELUN ASKELEET

1. Määritellään kehittämissuunnitelmassa mikä on uuden kirjaston visio ja missio sen olemassa olon oikeutus, joka on sopusoinnussa koulun tavoitteiden kanssa.
  - kehittäminen sidotaan budjettiin.
  - tehtyihin päätöksiin sitoudutaan ja niitä noudatetaan kaikilla tasoilla.
2. Määritellään uuden kirjaston asiakkaat ja palvelut.
3. Määritellään uuden kirjaston tilat, sijainti, kokoja toiminnot sekä aukioloajat
4. Määritellään ja hankitaan kirjastojärjestelmä.
5. Määritellään uuden kirjaston aineiston hankintapolitiikka sekä käsittelypolitiikka.
6. Määritellään kirjaston henkilökunnan määrä ja osaaminen.
7. Määritetään uuden kirjaston tietotekninen varustus, tietokoneet, muut laitteet, tietokannat, romput ja tietoverkkoyhteydet.
8. Määritetään alueellisen yhteistyön periaatteet.
9. Otetaan kirjastoja tietovarannot suunnitellusti mukaan oppimisprosessiin, tehdään tiedonhallintataitojen ja uuden kirjaston sisältöjen oppimissuunnitelma.
10. Määritellään kirjaston toiminnan arvioinnin periaatteet osana oppilaitoksen toiminnan arviointia. Perinteisten tunnuslukujen lisäksi esim.
  - Onko kirjastolla selkeät kehittämistavoitteet ja budjetit?
  - Oppilaitoskirjaston tietotekninen taso?
  - Vastaako kirjaston kokoelma oppilaitoksen tavoitteita ja strategioita?
  - Onko kirjasto mainittu opetussuunnitelmassa?
  - Onko kirjastonhoitaja mukana suunnittelemassa oppimistehtäviä?
  - Ohjaako kirjastonhoitaja oppimistehtäviä?
  - Onko kirjastonhoitaja mukana arvioimassa oppimisprosessia?
  - Onko kirjastonhoitaja mukana opetuksen suunnitteluryhmissä?

3.3. UUDEN KIRJASTON HENKILÖKUNNAN YDINOSAAMINEN

Uusi oppilaitoskirjasto vaatii henkilökunnaltaan perinteisen kirjasto-osaamisen lisäksi

- pedagogista osaamista
- tietotekniikan osaamista
- aihealueen osaamista
- verkosto-osaamista
- johtamisen osaamista (on osattava johtaa ainakin itseään)
- yhteistyö- ja tiimityötaitoja

- kielitaitoa
- suullista ja kirjallista kommunikointitaitoa
- valmennustaitoja ja
- ongelmanratkaisukykyä.

4. LOPUKSI

Valtionhallinnon informaatio-ohjaus on ollut merkittävä Suomen kirjastoalan palvelujen kehittämisessä Koulukirjastojenkin kehittämiseen tarvitaan nyt valtion ohjausta. Tarvitaan strategista näkemystä, rahoitusta ja valtionhallintoon vastuullista virkamiestä. Tarvitaan tukea niille kouluille, joissa koulukirjastot ovat jo elimellinen osa koulun arkea. Tarvitaan tukea niille kouluille, jotka ovat heränneet havaitsemaan ongelman, mutta eivät tiedä, miten edetä. Tarvitaan tukea rehtoreille ja päättäjille, jotta he ymmärtävät uuden koulukirjaston idean. Tarvitaan koulutusta kirjastonhoitajille, koska kouluissa kirjastonhoitajuus lähenee opettajuutta. Tarvitaan koulutusta opettajille koulukirjastojen oppimisresurssien hyödyntämiseen. Tarvitaan tukea ja koulutusta yleisille kirjastoille, jotta siellä ymmärretään koulujen toiveet.

Suvi Perttula, oppilaitoskirjastonhoitaja Jyväskylästä, on kuvannut kirjaston merkitystä oppijalle: *"Uuden kirjaston ja oppijan kohtaamispiste on oppijan mielessä, oppijan kognitiivisten prosessien pyörteessä. Kirjasto tuottaa palveluja: tiedonhankinnan opetusta, tiedonlähteiden organisoimista, tiedon jalostamista. Se tuottaa materiaalia: tiedonhaun ja tiedonhankinnan oppaita ja oppimateriaaleja, valikoimaluetteloita, hakemistoja, WWW-kotisivuja. Kirjasto saa aikaan myös tunteita: etsimisen iloa, löytämisen riemua, työnteen makeutta, ristiriitaista hämmennystä, ihmettelyn ihanuutta, perustelujen pohjattomuutta, käsitysten epäilyä, näkemysten kirjavuutta, vaivannäön onnea, totuudenkaipuuta..."*

Uusi kirjasto on osa oppimisen ydinprosessia, pikemminkin idea kuin järeä organisaatio. Bittimaailma ja kirjojen maailma kohtaavat kaikissa kirjastoissa päivittäin. Oppimiseen ei kuitenkaan tarvita tietokoneita vaan innostusta ja epävarmuuden sietokykyä, tunnetta, että elämä ja oppiminen on mielekästä. Suomen oppilaitoskirjastot eivät kilpaile asiakkaista muiden kirjastojen kanssa. Koulujen ja oppilaitosten sisäisinä toimijoina ne kannustavat lukemiseen, tietoyhteiskunnan taitojen hankkimiseen ja inhimilliseen kasvuun.

Lähteet:

Aaltonen, Leena: Helsingin toisen asteen ammatillisen koulutuksen kirjasto- ja tietopalvelujen kehittäminen - strategiset linjaukset vuosiksi 1998-2000, 1997. (Julkaisematon moniste).

Arviointiraportti peruskoulun opetussuunnitelmauudistuksesta. (Tekijöinä Niegel Morris, Roger Aspland, Barry MacDonald, John Schostak, Barbara Zamorski, East Anglian CARE-tutkimuslaitoksen työryhmä) Opetushallitus, arviointi 11/1996.

Harr, David: Living on one's own horizon: Cultural institutions, school libraries and lifelong learning, School Library Media Quarterly, fall 1991.

Elinikäinen oppiminen tietoyhteiskunnassa. 11 osamietintö : strategiset valinnat. Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan mietintö. Opetusministeriö. 1996.

Lehtonen, Eeva-Liisa: Tilastostrategioita. Signum vol 30 (1997): 3.

Korhonen. Tarja: Kirjastot ammatillisissa oppilaitoksissa. Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2/1992 Tampere. 1992.

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia. Opetusministeriö. 1995.

Kurttila-Matero. Eeva: Kirjaston kehittäminen osana ammattikorkeakoulun opetusta. Teoksessa Kipinöitä oppimiseen kirjasto oppimisen tukena. toim. Liisa Niinikangas. Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 1/1996. Tampere. 1996.

Lindholm-Romantschuk. Ylva: Finland. Teoksessa School Libraries: International Developments. ed. By Jean M. Lowrie & Mieko Nagakura. Metuchen. N .1. & London. 1991.

Linkala. Maria-Sinikka: Kirjalliset kommentit tekijälle 11.1 1.1997(moniste)

Morgan E. Report on The Information Society, Culture and Education. European Parliament. Committee on Culture, Youth Education and the Media,

Niinikangas Liisa: Miksi vankilassa on kirjasto muttei suomalaisessa koulussa? Kirjastolehti 8/9. 1998.

Niinikangas. Liisa: Principals and school librarians working within an information literate school community, - case Finland. Paper presented at IFLA Section of School Libraries - International research on the role of school principals. Principals and school librarians working within an information literate school community Amsterdam, 1998.

Niinikangas Liisa: Tietoyhteiskunnan koulukirjasto. Kirjastolehti 7-8. 1995.

Niinikangas Liisa: Uudesta kirjastosta ammattikorkeakoulun ylpeys. Ammattikorkeakoulukirjastojen nykytila ja ehdotuksia kehittämismahdollisuuksiksi ja -mahdollisuuksiksi. Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2/1996. Tampere, 1996.

Niinikangas Liisa & Niinikangas Kari: Yhteistyöllä kirjaston tavoitteista totta. Teoksessa Kirjastostrategiat, toim. Vesa Niinikangas. Suomen kirjastoseura. Helsinki. 1992.

Opettaminen ja oppiminen: kohti kognitiivista yhteiskuntaa. Valkoinen kirja koulutuksesta. Euroopan yhteisö . en virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg 1995.

Opetusministeriö. Nuorisosaasteen koulutuskokeilut ja ammattikorkeakoulukokeilut. Raportti 7 - luku vuosi 1995-96. Helsinki. 1997.

Perttula. Suvi & Aaltonen. Leena: Kulttuuri-instituutio on ajattelun muutos piste. Kirjamakasiini 1997: 1.

Poikela, Esa: Ongelmaperustainen oppiminen tulee - ovatko oppilaitokset ja kirjastot valmiina. Teoksessa Kipinöitä oppimiseen - kirjasto oppimisen tukena- toim. Liisa Niinikangas. Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 1/1996. Tampere, 1996.

School Library Manifesto. Draft, for discussion, August. 1998. (moniste)

Sinko, Matti ja Lehtinen, Emo (toim.): Bitit ja pedagogiikka. Tieto- ja viestintäteknikka opetuksessa ja oppimisessa. Atena Kustannus, Jyväskylä, 1998.

Tietohuollon kehittämisstrategia. Tietohuollon neuvottelukunta. Helsinki. 1994.

5. LIITE

Kesällä 1996 Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskus järjesti koulutuksen Librarians supporting learning. Kansainvälinen osallistujajoukko vieraili Virroilla ja pohti, miten uutta kaupunginkirjastoa suunniteltaessa voidaan ottaa oppimisen tukeminen huomioon. Oheinen on mukaelma englanninkielisestä raportista: Vierailulla oli tavoitteet:

Tuottaa ideoita uuden yleisen kirjaston suunnitteluun.
Koota eurooppalaisten koulukirjastonhoitajien ja kirjastonhoitajien kokemuksia.
Tunnistaa parhaat käytännöt.
Tehdä tarpeellisia käytännön ehdotuksia.

ALA-ASTEEN KOULUKIRJASTO

Koulukirjaston toiminnan tavoite:

luoda avoin ja joustava oppimisympäristö
olla yleisen kirjaston hyvä yhteistyökumppani
rohkaista paikallisen yleisen kirjaston käyttöön
innostaa lukemaan.

Strategiat

1. Koulukirjaston perustan luominen, ajankohtainen ja asianmukainen opetussuunnitelmaan perustuva yhteistyö opettajien, yleisen kirjaston henkilökunnan ja muiden sopivien asiantuntijoiden kanssa

Edellytykset   Kokopäiväinen kirjastorihoitaja ja apuhenkilökuntaa

2. Opetuksen sisältöihin integroitu tiedonhallintataitojen oppimissuunnitelma, jota toteutetaan sekä koulun kirjastossa että luokissa

Edellytykset   Sopivat, ajantasaiset materiaalit & tietotekniikka
Koulutusta opettajille
Koulun kirjastosta yhteys yleisen kirjaston rekisteriin
Yhteistyö muiden kirjastojen henkilökunnan kanssa
Yhteistyö opettajien ja kirjastonhoitajan välillä
Opettajat tiedottavat kirjastonhoitajalle projekteistaan etukäteen, jotta tämä voi paikantaa riittävästi opetusmateriaalia.

3. Kaikille oppilaille yhtäläiset mahdollisuudet ja tilaisuus käyttää luovuutta oppimisessa

Edellytykset   Sopiva budjetti materiaalin hankintaan, aikaa suunnitteluun ja kehittämiseen. Riittävä ja monipuolinen koulukirjastotila.

4. Koulun kirjaston kokoelman inventointi ja vanhentuneen materiaalin poisto, poistamiskäytäntöjen luominen

Edellytykset   Asianmukainen budjetti uuden materiaalin hankkimiseen

5. Kirjaston toimintapolitiikan luominen ja säännöllisen kehittämissuunnitelman teko

Edellytykset   Tavoitteiden tunnistaminen ja priorisointi

YLÄASTE / LUKIO

Koulun kirjaston toiminnan tavoite:

Toteuttaa opetussuunnitelmaa ja vahvistaa tiedonhallintataitoja Olla yleisen kirjaston hyvä yhteistyökumppani Verkostoitua yleisen kirjaston ja toisten kirjastojen kanssa Rohkaista lukemista

Strategiat

1. Tunnistaa koulun kirjaston olemassaolon tarkoitus - kirjasto on keskeinen viestinnän ja kulttuurin oppimisessa sekä virkistytymisessä. Tuottaa kehittämissuunnitelma.

Edellytykset Asianmukainen budjetti, kehittämissuunnitelma ja tavoitteiden priorisointi.

2. Tiedonhallintataitojen oppimishjelman toteuttaminen

Edellytykset kokopäiväinen kirjastonhoitaja

Opiskelijoiden ja opettajien koulutus (hakustrategiat Internetin ja tietokantojen käyttö, tiedonhallintataitojen ja itsenäisen opiskelun ymmärtäminen).

Yhteys yleisen kirjaston rekisteriin.

Kirjastonhoitajan ja opettajien yhteistyö.

Opettajat tiedottavat kirjastonhoitajalle projekteista ajoissa, jotta tämä voi paikantaa riittävästi materiaalia.

3. Mahdollistaa itsenäisen opiskelun ja tiedon löytymisen toteutumisen

Edellytykset Tiedonhallintataitojen integrointi todellisiin oppimisprojekteihin. Opettajat ja kirjastonhoitajat suunnittelevat ja toteuttavat yhdessä projekteja.

4. Houkutteleva ja viihtyisä ympäristö

Edellytykset Selkeät opasteet, riittävät tilat, hyvä layout, ystävällinen ja asiansa osava kirjastohenkilökunta.

5. Kirjaston perusmateriaali on saatavilla ja on olemassa kokoelmapolitiikka - kaikki vanhentunut ja asenteellinen kirjastomateriaali on poistettu ja vain relevanttia houkutteleva materiaali on jäljellä. Varastointipolitiikka on kunnossa ja hankinnat ovat suunniteltuja ja kohdennettuja.

Edellytykset Vuosittainen kehittämissuunnitelma, sopiva budjetti, aikaa jatkuvasti kehittää toimintoja ja työtä.

Rohkaistaan lukemista: Houkuttelevia palkintoja lukemisesta - esim. kirjanmerkkejä, pinssejä tai esitellään luettavia kirjoja

KAUPPAOPPILAITOS

Oppilaitoksen kirjaston toiminnan tavoite:

- Varmistaa, että opiskelijat ovat itsenäisiä oppijoita.
- Olla mukana mielenkiintoisissa todellisissa projekteissa, joissa harjoitellaan ongelmaratkaisuprosesseja ja tutkimuksen teon taitoja.
- Tukea opetusta.

Strategiat

1. Rekrytoida sopivasti koulutettu ja kokenut kirjastonhoitaja päämäärien toteuttamiseksi

Edellytykset Määräraha, jolla ammattitaitoinen henkilökunta voidaan palkata.

2. Kirjastonhoitaja mukana opetussuunnitelman teossa, erityinen paino tutkimuksen teon strategioille, itsenäiselle oppimiselle, opiskelijoiden ja henkilökunnan tiedonhallintataidoille

Edellytykset Kirjastonhoitajalle aputyövoimaa, jotta yhteinen suunnittelu opettajien kanssa toteutuu.

Opettajat tiedottavat kirjastonhoitajalle projekteista tarpeeksi ajoissa, jotta tämä voi paikantaa riittävästi materiaalia.

3. Kirjastonhoitaja verkostoituu opettajien, yleisen kirjaston ja muiden ammattikorkeakoulukirjaston kirjastonhoitajien kanssa

Edellytykset Aputyövoimaa, yhteistyösopimuksia.

Yleisen kirjaston ja muiden ammattikorkeakoulukirjastojen rekisterien selailumahdollisuus.

4. Ulkopuolisten sponsoreiden hankkiminen

Edellytykset Yksityiskohtainen sponsorointisuunnitelma

5. Yhteys asiantuntijaan, joka on suunnitellut ja rakentanut samanlaisen kirjaston

Edellytykset Yhteistyö ammattikorkeakoulun kirjastoyksiköiden sisällä.

6. Kirjastonhoitaja tuottaa informaatiopalveluita kauppaoppilaitoksen tarpeisiin

Edellytykset Tunnistaa oppilaitoksen tiedontarpeet, priorisoi ja suunnittelee.

7. Kirjastonhoitaja johtaa tehokkaasti kirjastoa, kehittää toimintoja (sis. kokoelmapolitiikan) kauppaoppilaitoksen strategioiden mukaan

Edellytykset Vuosittainen kehittämissuunnitelma, joka on sopusoinnussa oppilaitoksen linjausten kanssa, aikaa henkilöstön kehittämiseen, hyvä yhteistyö kehysorganisaation kanssa.

8. Kirjastonhoitaja opettaa tiedonhallintataitoja ryhmille ja opastaa myös yksittäisiä käyttäjiä

Edellytykset Opetussuunnitelmien tuntemus, opetustaidot, aikaa.

YLEINEN KIRJASTO

Yleisen kirjaston toiminnan tavoite oppimisen tukemisen kannalta:

Houkutteleva ja viihtyisä ympäristö

Käytännöllinen ja joustava tilan käyttö (siirrettävät hyllyt ja seinäkkeet, selkeä opastus)

Lainaus lähellä poistumistietä. Esittelytelineitä ja -hyllykköjä.

Tilat mahdollistavat sekä ryhmissä että yksin työskentelyn ja lukemisen.

Elinikäisen oppimisen edistäminen ja tietoyhteiskunnan tarpeiden täyttäminen

Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma läpäisee koko koulujärjestelmän.

Kunnallisen ja paikallisen informaation piste kirjastoon.

Seisontakorkeudella olevat, nopeaa hakua varten olevat mikrot.

Kirjaston profiilin nostaminen

Kauppaoppilaitoksen markkinoinnin ja pr-taitojen hyödyntäminen - luodaan todellisia projekteja, joissa mukana opiskelijat (käyttäjäkyselyt, käyttäjähaastattelut, näyttelyt, uuden kirjaston suunnittelun näyttely, korkealuokkaisten opasteiden teko, kirjastovideo, Internet-sivut jne.)

Kirjasto säännöllisesti esille paikallislehdissä. radiossa jne.

Kirjaston kehittämissuunnitelmaan tavoitteiden priorisointi.

Virallinen yhteistyö opettajien ja kirjastohenkilökunnan välille sekä yleisen että koulukirjaston hyödyksi

Säännöllinen yhteinen suunnittelu, koulutus ja tiedonvaihto

Kirjastohenkilöstön täydennyskoulutus

Suunniteltu osallistujien tarpeisiin (tiedonhallintataidot. Internet).

Kirjastoon luokkahuone (käyttäjäkoulutukseen, Internet- ja ryhmätyöhön)

Välttämätön, jos kirjastoon tulvii 25-30 opiskelijaa yhtä aikaa. Tietokoneen käytön opiskeluun korkeintaan kolme opiskelijaa/kone tai videotykki

Verkostoituminen toisten kirjastojen ja tietoverkkojen kanssa

Mahdollisuus käyttää kirjaston palveluita paikasta ja ajasta riippumatta. Jokaisella koulukirjastolla on oltava yhteys yleisen kirjaston kirjarekisteriin.

Yhteys käyttäjiin eläväksi

Mukaan oppilaitoksen opiskelijoita, rohkaistava asukkaita, opettajia ja opiskelijoita tuntemaan kirjasto omakseen. Perustetaan käyttäjätoimikunta (vrt. pankkien palkansaajatoimikunnat).

Kokoelma käydään läpi ja vanhentuneet teokset poistetaan

Asiakkaille pääsy uusimpaan ja hyödyllisimpään tietoon. Samalla jäljelle jäänyt kokoelma on myös houkuttelevamman näköinen.

Yhteenvetona todettiin, että tärkeintä on
nostaa elinikäisen oppimisen tukeminen näkyväksi
taata kaikille yhdenvertainen pääsy tiedon lähteille
verkoistoitua muiden kirjastojen kanssa
taata tiedonhallintataidot kaikille peruskoulun ala-asteelta aikuisuuteen
rohkaista opettajien ja muiden paikallisten käyttäjien yhteistyötä.

Lisätietoja johtava konsultti Liisa Niinikangas

Lighthouse Consulting Tampere puh. 040 526 4825 e-mail: niini.kangas@kolumbus.fi